

היכלי תורה

שיעורי תורה

ערש"ק פרשת שלח יז סיון תשסח ♦ דף היומי בבלי: סוטה כז ירושלמי: כתובות לה

ויקרא משה להושע בן נון יהושע ...

בתרגום יונתן: וכד חמא משה ענותנותיה קרא משה להושע בר נון יהושע.

מה שנתן התרגום יונתן טעם, שלפי שראה משה רבנו את ענותנותו קרא את שמו יהושע, טעון הסבר, מדוע צריך שמו להשתנות מפני ענותו.

והנה רש"י פירש את קריאת שמו יהושע, שנתפלל עליו משה י-ה יושיעך מעצת מרגלים. וכבר תמהו רבים, מה נפשך, אם תפלה מועלת בכגון דא, מדוע לא התפלל משה גם על שאר המרגלים. ובאמת איזה מקום יש לתפלה על דבר שתלוי בבחירתו של אדם, שהרשות נתונה לו לבחור בטוב או ברע.

ונראה שכל התמיהות תהיינה מיושבות כאשר נבחין בין מחשבות לבם של המרגלים שהביאו אותם לידי חטא, לבין הגיגיו של יהושע. אמרו במדרש הנעלם, כי המרגלים שהיו נשיאי שבטיהם, ידעו שנשיאותם היא רק כל זמן שהותם במדבר, ובבואם לארץ ישראל יתמנו אחרים תחתם. העובדה שהכניסה לארץ ישראל שהיתה קרובה וממשמשת לבא הינה בניגוד לטובתם האישית, הטתה את שיקול דעתם והביאה אותם לחפש ולמצוא את גנותה של הארץ ולהוציא את דבתה רעה. יהושע לא היה לו כל יסוד להיות שותף לחשבונותיהם של המרגלים, כי הלא הוא שמע את אלדד ומידד מתנבאים: משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ. אילו היתה נפשו כנפשם שוה במאו"י הגדולה, הרי אדרבה, צריך היה לרצות למהר ולהחיש את הכניסה לארץ.

אולם לא מחשבותיהם של המרגלים היו מחשבותיו של יהושע, ומחמת ענותנותו המופלגת של יהושע, חשש משה שכשם שהתלונן על אלדד ומידד ואמר "אדוני משה כלאם", שמא יחפוץ לברוח מן השררה ולכן יעדיף את השהיה במדבר על הכניסה לארץ, כדי שתמשך נשיאותו של משה רבנו.

הרהורי העברה של המרגלים, וכוונותיו הטובות של יהושע בן נון עלולות היו להוליך לכון אחד. על המרגלים שהלכו בשרירות לבם הרע, מכיון שהבחירה בטוב או ברע היא חפשית, לא שייך בזה שתועיל תפלה. אבל כאשר ראה משה רבנו את ענותנותו של יהושע, שמחמתה עלול הוא להיות שותף למעשה המרגלים, והרי זה כמו עברה לשמה שהוא חושב שזו מצווה, בזה מועילה תפלה. לכן התפלל משה רבנו י-ה יושיעך מעצת מרגלים.

ע"פ יעלת חן

נושאי הדף בעלון

- האם אשה אומרת 'אל מלך נאמן'.....סוטה כז
- הנחת עפר מא"י על מת בחו"ל.....סוטה כח
- עניין אמירת לחיים.....סוטה כח
- שני שלישי ורביעי בתרומה.....סוטה כט
- שלישי ורביעי בקודש.....סוטה כט
- טבול יום.....סוטה כט
- כל הטעון ביאת מים מדברי סופרים מטמא את הקודש.....סוטה כט
- שמע מפאפאגיא, מטיאריו, או מתוכי שאשתו נסתרה.....סוטה ל
- תפילה בלשון הקודש.....סוטה לא
- עניית אמן על ברכות תפלת י"ח של לחש.....סוטה לב
- תפילה פרטית בעת צרה בלחש או בצעקה.....סוטה לג
- תפילה בתנועות ידים.....סוטה לג

ימי הולדת כסימני דרך

מאמר הלכה מאת הגאון רבי דוב לנדאו שליט"א

האם אשה אומרת 'אל מלך נאמן'

כשם שהמים בודקין אותה כך בודקין אותו. בתוס' (ד"ה כשם) כתבו בשם הירושלמי, 'המאררים', אמר רבי תנחומא, מנין המאררים נגד רמ"ח אברים שיש בה, ונגד רמ"ח אברים שיש בו, כשם שהמים בודקין אותה.

בהגהות בן אריה (ד"ה רמ"ח) העיר ממה שאמרו בבכורות (מה). שלאשה יש רנ"ב איברים, וכתב ליישב שכיון שאין מטמאים באהל אלא רמ"ח איברים לכן נחשבים רק אלו, וכיוצא בזה כתב החיד"א בדבש לפי (מערכת ס אות א) ליישב את דברי התוס' בסוגיין, שעיקר איברי האשה הם רמ"ח.

והנה בשו"ע (או"ח סי' ס"ג) כתב המחבר, בקריאת שמע יש רמ"ה תיבות וכדי להשלים רמ"ח כנגד איבריו של אדם, מסיים שליח צבור ה' אלהיכם אמת, וחוזר ואומר בקול רם ה' אלהיכם אמת. וברמ"א כתב שיש שכתבו שכל הקורא קריאת שמע ביחיד יאמר 'אל מלך נאמן' שמע וגו', כי ג' תיבות אלו משלימין המנין של רמ"ח, וכן נוהגין, אולם כשקורא עם הצבור לא יאמר אמ"נ.

והנה ר' יהודה בן יקר רבו של הרמב"ן (פירוש התפילות והברכות ח"א), דן כיצד מושלם מנין התיבות אצל הנשים שיש להן רנ"ב אברים, וכתב שאחת עשרה שמות הנזכרים בקריאת שמע יחשבו כעשרים ושתיים תיבות, היות וכל אחת מהן כוללת את שם הוי"ה שהיא הצורה שבה המילה כתובה, וגם את שם אדנות שהוא הצורה שבה נהגית, אם כן יש להוסיף על רל"ט התיבות הקיימות עוד אחת עשרה, ובסך הכל אנו מגיעים למאתיים חמישים תיבות, רמ"ח כנגד רמ"ח איברי הזכר, ונתנו עוד שני תיבות כנגד ב' צירים שיש באשה, ואף על פי שיש לה עוד שתי דלתות אין צריך כנגדם משום שהוא דבר פשוט שהרי אין צירים ללא דלתות.

ובשו"ת מנחת אלעזר (ח"ב סי' כח) כתב שאין מדובר במניין אבריו של אדם, אלא באיברי הזעיר אנפין.

בשו"ת שיח יצחק (סי' כט) כתב, תרתי בלבי שאשה לא תאמר ג' תיבות אלו [אל מלך נאמן], מאחר שלאשה יש אברים יתרים, ומאחר שלפי שיטת הרמ"ה שבטור (שם), אין להפסיק באל מלך נאמן לק"ש, אין לאשה לומר אמ"נ.

אמנם כתב, שמסתימת לשון רמ"א כל יחיד, משמע שאין לחלק, ואף אשה תאמר.

וברוקח (סי' רל"ה) כותב שאסתר אמרה מזמור כ"ב שבתהלים על אילת השחר, לפי שיש בו רמ"ח תיבות על שם אספר כל עצמותי, עיי"ש. ואפשר כיון שהעיקר גם באשה רמ"ח אבריה, כנראה ברמב"ם, וגם כשיש אשה חולנית ח"ו אומרים במי שברך לרמ"ח אבריה, אפשר שגם לאשה טוב להשלים רמ"ח תיבות, וצ"ע בזה. וע"ע בשו"ת מחזה אליהו (סי' יז).

עוד דנו הפוסקים בנידון נוסח המי שברך לאשה, אם אומרים רמ"ח אבריה ושס"ה גידיה או לכל אבריה ולכל גידיה, עיין בשער הכולל (ברכת המלך אות ד), ברבבות אפרים (ח"ג סי' ר).

הנחת עפר מא"י על מת בחו"ל

כתב הרמ"א (יו"ד סי' שסג ס"א) יש נוהגין לתת מעפר א"י בקבר, ויש למנהג זה על מה שיסמוכו.

בטעם המנהג כתב החיד"א (שו"ת יוסף אומץ סי' ס) שהוא על פי הכתוב 'וכפר אדמתו עמו' שעפר א"י יועיל לכפרה, ומנהג ישראל תורה היא. והנה כתב בספר אור החמה בשם מהרש"ו שצריך הבן לשים עפר בעיני אביו בעת קבורתו, וכנראה מדברי הזוהר הק' (ויחי דף רכ).

ובמדרש תלפיות (ענף א"י) כתב, עוד שמעתי אם ישימו על עיני המת ועל טבורו ועל מילתו מעפר של א"י נחשב כאילו הוא קבור ממש בא"י, ומקורו בהגהת מיימוני (מלכים פ"ה הי"א).

כיוצא בזה כתב גם במעבר יבק (שפת אמת פכ"ז), ובכרם שלמה (סי' שסג) כתב שבשעה שמניחים את העפר על המת, יש לומר 'וכפר אדמתו עמו, ונאמר כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו'.

ובילקוט מעם לועז (בראשית סוף פרק מז) כתב בשם הדרכי משה (יו"ד סי' סשה) שטוב ליקח קצת מעפר א"י ולשימו בעיני המת או בקברו אם בחוץ לארץ. בספר ילקוט אברהם (ויוסף אברהם אות כו, דף קפג) הביא ממה שאמרו בסוגיין 'מי יגלה עפר מבין עיניך סמך למנהג הנחת עפר א"י, במת בחו"ל, ואף שקבורתו של ריב"ז היה בא"י. וכ"כ בהון עשיר'.

ועיין בשדי חמד (אסיפ"ד מערכת אבילות אות קסז) שדן בעניין פתיחת קבר כדי לשים על המת מעפר א"י שהכין עבור עצמו, ובשו"ת מנחת אלעזר (ח"ב סי' מז) בנידון נכרי שמבקש מישראל לקנות ממנו מעפר א"י כדי שיניחו עליו לאחר מותו, וע"ע בסגולות ישראל (מערכת א אות ג).

עניין אמירת לחיים

בספר אלפא ביתא, כתב בשם בעל האהבת שלום (מהר"ם מקאסוב), שהמנהג לשתות לחיים ולברך לישועה ורפואה, יש לו יסוד בסוגיין, שהרי אמרו כשם שהמים בודקים אותה כך בודקין אותו, נמצא היא שותה והמים מפסידים אותו אם קלקל, הרי ששתייה של אחד יכולה לפעול עבור השני, אם כך כל שכן במידה טובה שהיא מרובה, שאם אחד שותה יכול להשפיע בכך על אחר לישועה ורפואה. כיוצא בזה הביא גם בספר ברכה לחיים (עמוד ל) בשם השר שלום מבעלזא.

טעם מנהג אמירת לחיים הובא כבר בתיקוני זהר (תיקון כד דף סט). שמנהג ישראל תורה שבעת שתיית יין מברך אחד את חברו לחיים והלה משיב לו לחיים טובים ולשלום, והוא כדי לתקן החטא של אדם הראשון שהביא מיתה לעולם על ידי שתיית היין, ולכן בעת שתיית יין כדת של תורה מברכין שכעת תהיה שתייה זו לחיים טובים ולשלום.

ובב"ח (או"ח סי' קעד) כתב בשם הגהות מהרש"ל שלפי שבשעה שהיו דנין דיני נפשות היו משקין אותן יין על דרך מה שנאמר (משלי לא ו) 'תנו שכר לאובד ויין למרי נפש', וכן היו משקין האבלים יין כדאמרינן בעירובין (סה). לא נברא יין אלא לנחם בו אבלים לכך אנו אומרים שיהא לו לחיים ולא למוות, ועל זה הדרך כתב בשם מהר"מ מ"ץ, שמשום שהיין הביא קללה לעולם בימי נח, על כן אומרים 'לחיים', ולא יזיק.

יום ראשון י"ט סיון

סוטה כ"ט

שני שלישי ורביעי בתרומה

הראשון והשני שבתרומה טמאים ומטמאים, השלישי פסול ולא מטמא ואין שלישי עושה רביעי בתרומה, מניין לאוכל שלישי שהוא פוסל בתרומה שנאמר ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים נמצא טבול יום אסור בתרומה עד שיעריב שמשו ואם נגע בה פסלה וטבול יום כשני לטומאה הוא, הא למדת שהשני עושה שלישי בתרומה.

שלישי ורביעי בקודש

הראשון והשני והשלישי בקדש טמאין ומטמאין, הרביעי פסול ואינו מטמא ואין רביעי עושה חמישי לעולם, ומניין לשלישי בקדש שהוא טמא שנאמר והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל, וכבר קרא הכתוב לשני טמא שנאמר כל אשר בתוכו יטמא, הא למדת שבשר הקדש שנגע בשני נטמא וישרף, ומניין לרביעי בקדש שהוא פסול, מק"ו ומה מחוסר כיפורים שהוא מותר בתרומה אסור בקדש עד שיביא כפרתו השלישי שהוא פסול בתרומה אינו דין שיעשה רביעי בקדש, אבל החמישי טהור.

טבול יום

טבול יום פוסל אוכלי תרומה ומשקה תרומה ואוכלי הקדש ומשקה הקדש פוסל הכל, כיצד, טבול יום שנגע באוכלים של תרומה, עשאים שלישי לטומאה, מפני שהוא שני, וכן אם נגע במשקים של תרומה, הרי הם טמאים והם שלישי לטומאה, נגע טבול יום במשקים של קדש טמא אותם, והרי הן רביעי לטומאה וכן אם נגע באוכלי הקדש עשאים רביעי, אבל אם נגע באוכלים חולין ומשקה חולים הרי הן טהורים, ודין מחוסר כפורים וטבול יום בנגיעת הקודש אחד הוא, הרי נתבאר לך מכל אלו הדברים שאין שם משקים שניות לעולם, אלא המשקים תחילה לעולם, חוץ ממשקים שנגע בהן טבול יום שהן שלישי אם היו תרומה, או רביעי אם היו קדש.

כל הטעון ביאת מים מדברי סופרים מטמא את הקודש

הבא ראשו ורובו במים שאובים, או שנפלו על ראשו ועל רובו שלשה לוגין מים שאובים הרי הוא כשני לטומאה עד שיטבול, ואם נגע באוכלים עשאה שלישי, ואם נגע במשקים טמאים עשאה תחילה לטמא אוכלים ומשקין אחרים אבל לא לטמא כלים, ומפני מה גזרו טומאה על אדם זה, מפני שהיו טבולי יום טובלים במערות שמימיהן רעים ואח"כ היו רוחצים במים שאובים יפים דרך נקיות ופשט המנהג כך עד שהיו רוב העם מדמים שמים שאובים שרוחצים בהן באחרונה הן שמטהרים לא הטבילה שבמי מקוה והיו טובלים בזלזול בלא כוונה, ולפיכך גזרו שכל שבא ראשו ורובו במים שאובים או שנפלו על ראשו ורובו נטמא ונעשה כשני לטומאה, אפילו טהור שאינו טבול יום אם נפלו על ראשו ורובו שלשת לוגין מים שאובים או שבא ראשו ורובו במים שאובים ה"ז כשני לטומאה עד שיטבול, טבל אינו צריך הערב שמש מפני שעיקר טומאה זו מדבריהם.

יום שני כ סיון

סוטה ל

שמע מפאפאגיא, מטיאריו, או מתוכי שאשתו נסתרה

במשנה. מי שקינא לאשתו ונסתרה, אפילו שמע מעוף הפורה - יוציא ויתן כתובה, דברי רבי אליעזר. רבי יהושע אומר: עד שישאו ויתנו בה מוזרות בלבנה.

ברמב"ם (סוטה פ"א ה"ח), **ובשו"ע** (אבהע"ז סי' קעח סי"א) נפסק שאם שמע העם מרננין אחריה אחר הקינוי והסתירה עד ששמע מהנשים הטוות לאור הלבנה נושאות ונותנות בה שזינתה עם האיש שקינא לה עליו הרי זה אסור לקיימה, ויוציא ויתן כתובה.

והנה **הרמב"ם** בפירוש המשנה פירש שעוף הפורח היינו 'שהרגיש מצפצוף העוף שהיא נבעלה'. בספר **תפארת ציון** (ד"ה מי שקינא) ביאר שהיינו כמבואר בגיטין (מה). ההוא גברא דהוה ידע בלישנא דציפורי, אתא עורבא וקא קרי ליה, אמר ליה: מאי קאמר, אמר ליה: עיליש ברח עיליש ברח. והביא שבקהלת רבה (פרשה י) אמרו, כי עוף השמים ר' ירמיה בן אלעזר אומר זה הוא העורב חכמת. וביאר שם שהיינו שמבינים מצפצופם על דברים נעלמים.

מהלך נוסף כתב **התפארת ציון**: ישנו עוף שנקרא שמלמדים אותה לדבר והיא חוזרת לדבר מה שתשמע מהאדם, ואותה העוף היא בכלוב שהשרים שוחקים בה, ומאותה העוף אין חידוש כל כך מה שצריך להוציאה, שהרי כל דבריה הוא מה ששמעה מאנשים לכן אמר התנא מעוף הפורח, הגם שאין דרכה לשמוע מאנשים אעפ"כ אם הבין מצפצופה שנסתרה יוציא ויתן כתובה.

כיוצא בזה כבר כתב **הרש"ש** שעוף הפורח היינו עוף שמלמדים אותו לדבר ופעמים שמגלה מה ששמע וראה. אולם **בשערי תורה** (ח"ב סי' סה) פירש שעוף הפורח היינו מלשון ארחי פרחי, כלומר אורחים הפורחים ועוברים לדרכם שאינם משתנים במקום שהתארחו כלל אלא הולכים מיד לעיר אחרת, וכמו שכתבו במשלי (כז) כציפור נודדת מקנה כן איש נודד, ונחלקו ר"א ור"י כששמע מאיש כזה אם שוב אינו משקה אותה ואף שאיש כזה אין דברים עושים פרסום גדול שהרי מיד הולך מהעיר, או שמא יכול להשקותה.

ובדברי חכמים וחידותם (שם הערה א) כתב שאפשר לפרש שלדעת ר"א גם אם שמע ממלאך או מאליהו הנביא יוציא ויתן כתובה, וכמו שאמרו לגבי מלאך (ברכות ד) מועף ביעף, **ובמדרש רבה** (נשא פ"ט) על הפסוק ועבר עליו רוח קנאה, אמרו כמ"ד כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יגיד דבר, ובתרגום אמרו דא רזיאל מלאכא מכריז וכו' ואליהו כהנא רבא אזיל ופרח באויר שמיא כנשרא מרי גפין ומחוי מילין דמתעבדן בטמירתא, משא"כ לר' יהושע אין משגיחין בזה.

תפילה בלשון הקודש

כתב **המג"א** (או"ח סי' קא סק"ה) בשם העשרה מאמרות, שאדם שאינו מבין לשון הקודש מוטב שיתפלל בלשון שמבין, והביא שכן כתב **בספר חסידים** (סי' תקפח, תשפח).

בעניין זה כתב **היערות דבש** (ה"ב דרוש יב) 'ראה בכל יום להתפלל דבר מה לצורכו כפי התחדשות חדשים לבקרים, היום על הפרנסה, ומחר על הצלחה בתורה וכדומה לפי מקרים המתחדשים, אם בעל תורה הוא יאמרו בלשון עברי, ואם לא, יאמרו בלשון שמדבר איש ואיש כלשונו, וכך יתפלל מקירות לבו, וזה יעשה מידי יום ביומו, ואף על פי כן יצא ידי תפלה, וישמע ה' בקראו אליו, והטיב אשר דיבר, ואשרי מי שמתפלל בלשון עברי שהיא לשון קודש, כי הלשון מסוגלת, וכבר אמרו (שבת יב: ובזוהר ח"א עד:) אין מלאכי השרת נזקקין ללשון אחרת'.

אמנם **בשו"ת חתם סופר** (ח"ה השמטות סי' קצג) כתב, שאע"פ שהמתפלל בכל לשון שהוא שומע ומבין, יוצא, מכל מקום אין לנו להתפלל כי אם בלשון הקודש דוקא, והאנשים המתנגדים לזה כשם שרוצים להשכיח זכרון ירושלים, כן רוצים להשכיח לשון הקודש מישראל פן יגאלו בזכות שלא שינו לשונם.

עוד כתב **החתם סופר** (ח"ו סי' פד) שאף שתפלה נאמרת בכל לשון, יותר ראוי להתפלל בלשון הקודש, שהרי כן תיקנו אנשי כנסת הגדולה את התפילה בלשון הקודש, וכשם שהמדבר עם מלך בשר ודם אין מדבר עמו אלא ב'לשון המלך' ואף אם המלך מבין שפות נוספות, כך גם המדבר עם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שעל אף שהקב"ה מבין כל לשון, מכל מקום לשון הקודש היא הלשון שהקדוש ברוך הוא מדבר בו עם נביאיו, כמבואר **ברמב"ן** (שמות ל יג).

בחריפות העיר על זה גם **התפארת ישראל** (פ"ז בועז אות א): בזמנינו קמו מקרוב אוהבי חדשות ורצו להכריע להתפלל בבית הכנסת בלשון אשכנזי. ועל החדשים אנו בושים, ולו יהא שאין בדבר זה משום ובחוקתיהם לא תלכו, מכל מקום כיון שרוב חכמי ישראל שהן הן עמודי התורה, חוששים שעל ידי זה יפול כבוד קדושת הישנות, אשר בכללם שמירתנו החוקים הישנים נושנים, אפילו יהא חששתם עוד כ"כ רחוקה וחלשה, צותה התורה בלאו לא תסור לשמוע בקולם אפילו כשיאמרו על שמאל שהוא ימין, ואפילו היה מצוה שלימה בתורה להתפלל בלשון אשכנזי, יש כח ביד חכמי הדור לפי אומד דעתם לפי הזמן לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה כשעושים כן למגדר מילתא, ואפילו אם היו החולקים עלינו בזה ת"ח וצדיקים, מכל מקום הלכה כרבים, ולכך כל המשנה ידו על התחתונה.

כיוצא בזה מבואר בביאור הלכה (סי' קא) שכתב 'אף על פי שמן הדין מותר להתפלל בכל לשון האריכו הפוסקים להוכיח שעדיף להתפלל בלשון הקודש, והטעם כי לשון הקודש יש לו סגולות רבות מכל הלשונות, והוא לשון הקודש שהקדוש ברוך הוא מדבר בו עם נביאיו וכמו שכתב **הרמב"ן** (שם), וחז"ל אמרו בלשון הקודש נברא העולם'.

בעניין זה חיבר הגאון ר' **אפרים זלמן מרגליות** מבראד חיבור שלם שנקרא בשם קונטרס 'שפה נאמנה', עיי"ש שהאריך לאסור באיסור גמור להתפלל בשאר לשונות לבד מבלשון הקודש.

עניית אמן על ברכות תפלת י"ח של לחש

הג"ר **שלמה קלוגר** בספרו **חכמת שלמה** (או"ח סי' קכד ס"ד) דן אם יש לענות אמן אחר ברכותיו של מי שמתפלל תפלת שמונה עשרה של לחש ומשמיע קולו קצת עד שהעומד בצדו שומע ברכתו.

במשמרת שלום (קיידינאו, סי' יא אות ב) נסתפק ג"כ בזה, וכתב שכיון שהתקנה היתה להתפלל בלחש, ובזוה"ק נראה שבקול רם אין התפילה נשמעת למעלה, וכיון שאינו עושה כתקנת חז"ל עפ"י נגלה ונסתר לכאורה אין לענות אמן אחר ברכותיו, ולמעשה כתב שיתכן שיותר טוב ללכת משם כדי לצאת מידי ספק, אך אם מוכרח לעמוד שם יענה אמן.

גם **בשו"ת יגל יעקב** (חאו"ח סי' מ"ב ד"ה ועל) דן בשאלה זו ודעתו על יסוד דברי **השערי תשובה** (או"ח סי' ק"א סק"ב) שאם אדם משמיע מעט את תפילת השמונה עשרה אין קפידא כל כך בזה זולת לדעת **האר"י** ז"ל, לכן יש לענות אחריו אמן, ורק אם עומד בפסוקי דזמרה וכיוצא בזה שהוא מקום שאסור להפסיק, לא יענה אמן אחר המתפלל תפלת הלחש, מפני שאעפ"י שתיקנו חז"ל להפסיק לעניית אמן, במקום כזה לא תקנו.

בספר **מטה אפרים באלף המגן** (סי' תקפב ס"ק מג) כתב, השומע מחבירו סיום הברכות של תפלת הלחש, יש ספק אם יענה אמן אחריו, כיון שאינו מתפלל כתיקון חז"ל, ולכן לכתחילה טוב להרחיק שלא לשמוע מחבירו סיום הברכות, ואם מוכרח לעמוד שם, כגון מפני המתפללים שאסור לעבור לפני המתפללים וכדו', יענה אמן על הברכות ששומע מהמתפלל בלחש, והטעם לפי שיש חומר משני צדדים, או בביטול עניית אמן או בעניית אמן לבטלה, וכיון שדעת קצת פוסקים שבר"ה ויהי"כ פ"פ מותר להשמיע קולו בתפילתו, וכמ"ש **בשו"ע** (שם ס"ט), יענה אחריו אמן, ע"כ.

וכן הסכים בספר **באר יהודה** (על ספר חרדים ט). ומשמע שבשאר ימות השנה אין לענות אחריו אמן.

ובשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' טו אות א) נשאל ג"כ בזה, וכתב, לדידי הדבר פשוט שאין לענות אמן אחריו, שאע"פ שהשומע ברכה מחבירו חייב לענות אמן, כמ"ש **הרמב"ם והטושי"ע**, זהו דוקא בסתם ברכות שמצוה להשמיען, אבל בתפלת לחש שאינו רשאי להגביה קולו אין לענות.

אלא שיש להסתפק קצת במי שמתפלל בביתו ומתפלל בקול רם, כדי ללמד את בני ביתו, שלדברי הירושלמי והפוסקים (עיין טור ושו"ע או"ח סי' קא) מותר לנהוג כן, האם יענו אמן אחריו. ויש צדדים לכאן ולכאן.

ובשו"ת בצל החכמה (ח"ה סי' קסד) כתב שמ"מ נראה פשוט שכל זה ביחיד המתפלל בצבור ומשמיע קולו קצת, אבל יחיד המתפלל י"ח לעצמו ביחידות ומשמיע קולו מעט או אפילו הרבה, חובה לענות אמן אחרי ברכותיו, כיון שאם רוצה להגביה קולו כדי לכון לבו בתפלתו הותר הדבר כמבואר **בשו"ע** (שם ס"ב).

תפילה פרטית בעת צרה בלחש או בצעקה

במחזיק ברכה (או"ח סי' קא סק"ב) ובקשר גודל (סי' יב אות ג) כתב החיד"א, שיש ללמוד מתפילת חנה שגם תפילה פרטית שאדם מתפלל שלא בשעת העמידה אין להשמיע קולו לאזניו. וראה עוד בפתח עינים (ברכות טו, ובסוגיון).

אמנם בבגדי שש (שם) הקשה שבזוהר הק' (חיי שרה קלב.) כתב, שאדרבא בזמן צרה כשמתפלל תפילה פרטית יש להתפלל בקול, וביארו שמתעם זה תמה עליה עלי, מדוע מתפללת בלחש מפני שידע שהיא בעת צרה.

וכך העיר גם ביפה ללב (ח"ב קו"א סי' קא סק"ה) וציין שכך מבואר גם בבית אלקים למבי"ט (שער התפילה פ"ו) שכתב, כי התפילות הסדורות בכל יום שלא בעת צרה, הוא שאין ראוי לאמרם בקול, כיון שהוא יכול לכוין בלחש, אבל התפלות שמתפללים בעת הצרה והצער, אי אפשר שיתפלל אותם האדם בנחת מצד צערו ולכן הוא צועק בקול רם, להורות שהוא מכיר ומרגיש הצער שהוא בו, ואין מי שיצילוהו כי אם הוא יתברך.

וכן היתה תפלת משה על דבר הצפרדעים, כי כשאמר לו פרעה (שמות ח ד) העתירו אל ה' וגו' ואשלחה את העם וגו', ופרעה לא אמר עד עתה שישלחם, והיה נראה לו למשה שיציאת ישראל ממצרים תלויה בהסרת הצפרדעים, ולכן צעק אל ה', וכן בהיותו מצטער על אחותו לא היה יכול להתאפק ולהתפלל בנחת ובלחש כי אם בצעקה כדכתיב (במדבר יב ג) ויצעק משה אל ה' לאמר אל נא רפא נא לה, וכן כל הצעקות שצעקו בני ישראל אל ה' היה בעת צרתם, שלא היו יכולים לכוין את דעתם כי אם בהרמת קול, וכן בתפלת עזרא ראו הצרה קרובה מיצר הרע של ע"ז ובקשו רחמים שימסר בידם, ולכן צעקו בקול גדול, וכן כל זעקה וצעקה שבתהלים הוא בעת צרה, כי אין לב האדם פנוי לכוין בתפלה אם לא בקול רם במרירות נפשו, והרי הוא כמי שאינו יכול לכוין בלחש שמתפלל בקול רם בינו לבין עצמו, ולכן כתוב בארבעה שצריכים להודות (תהלים קז) ויצעקו אל ה' בצר להם ממצוקותיהם יושיעם, כי גם שהם מרימים קול בצעקה, מצד שהוא בעת צרה הוא יתברך מושיעם.

כך נקט גם היעב"ץ (הקדמת סידור סולם בית אל חלק המעשה אות ב) שבתפילה על כל צרה שלא תבוא, לבד מבתפילת שמונה עשרה, יפה הצעקה והרמת הקול.

תפילה בתנועות ידים

בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ד סי' מט) כתב שאין לחרשים להגיד ברכות ע"י דיבור בידיהם, אלא ישתדלו להוציא מילים מפיהם כפי יכולתם. אבל באופן שאינם יכולים לדבר כלל עדיף שיעשו סימנים בידיהם, מאשר רק יחשבו את הברכות והתפילות במחשבתם.

אלף אמה מגרש ואלפים אמה תחום שבת

נראה דללוי הוצרך, דלכל ישראל אפשר שיהיה להם בתים בנויים בתוך שבעים אמה ושיריים ויכולים לילך כמה אלפים, אך בערי הלויים צריך להניח אלף מגרש ואסור לבנות בו, א"כ ממילא צריך למדוד אלפיים תחום שבת.

(חתם סופר, מסעי)

משה אמר שמות אשירה לה' והן אומרים אשירה לה' משה אמר כי גאה גאה וכו'

ונראה לתת טעם, דאי' דישראל אינם רשאים להזכיר את השם רק לאחר ב' תיבות, כגון שמע ישראל ואח"כ ה', אבל המלאכים אינם רשאים להזכיר את השם רק לאחר ג' תיבות, כמ"ש קדוש קדוש קדוש ה' וכו'. ופי' האר"י זצ"ל שרק ג' תבות מלאכים אומרים שירה, וכל אחת אומרת פעם אחת קדוש ושומע כעונה, והוי כאילו כת אחת אומרת ג' פעמים קדוש. וזה דקשיא ליה לגמ' האיך אומרים אשירה לה', ומזכירין את השם אחר תיבה אחת, ולכך אמרינן דמשה אמר אשירה, וישראל ג"כ אמרו השירה ושומע כעונה, והוי שפיר אחר ב' תיבות.

(תפארת יהונתן, בשלח)

כיצד אמרו שירה, כגדול המקרא את הלל וכו' ר"נ אומר כסופר הפורס על שמע

ברוך אלקינו שבראנו לכבודו וכו' להללו לכן בכל לב ובכל נפש נמליכו וניחדו. לכאורה לאו רישא סיפא, פתח בהללו וסיים לכן נמליכו. י"ל עפ"י משחז"ל כיצד אמרו שירה, כגדול המקרא את הלל וכו' ר"נ אומר כסופר הפורס על שמע. וידוע כי אלו ואלו דא"ח. והיינו שעיקר קריאת ההלל הוא בקבלת עומ"ש שלימה בלב שלם, שאך בזה נותן האדם הלל והודיה לשמו יתברך, על זה גופא שנתן לו להבין שכל הטוב והחסד שנעשה עמדו הכל מאתו יתברך. וזהו ברוך אלקינו שבראנו לכבודו להללו וכו' לכן בכל לב נמליכו, שהוא ענין שאמרו שירה בכל לב כפורס על שמע.

(שבט מיהודה מרבי אברהם איגר מלובלין זצ"ל, בשלח)

אלא מעתה בכל צרתם לא צר דכתיב בלמ"ד אל"ף הכי נמי דלא הוא וכו' אלא לאו משמע הכי ומשמע הכי

הרה"ק וכו' הר"ר ישראל מרוזין זצלה"ה בעת שהי' יושב תפוס בבית האסורים, אמר (תהלים מג) גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע' מה שאני אלך בגיא צלמות אין לי שום דאגה, רק ע"ז הנני דואג כי אתה עמדי ויש לך צער מזה מה שאני בגיא צלמות כי בכל צרתם לו צר (ישעיה סג) מזה יש לי צער מה שהשכינה הוא בצער והבן.

(שיח שרפי קודש, תשובה)

ימי הולדת כסימני דרך

משעה שהוא מתחייב לקרות בתורה, מכאן ואילך להוסיף לכם תבואתו. מכאן שנו רבותינו: בן חמש שנים למקרא בן עשר שנים למשנה - לפי שבעה"ז, אדם מישראל מוליד בן - מוליכו לבית המדרש, יגע עמו ומלמדו תורה; גרמו עוונות - הוא מת ואינו שמח ממנו. אבל לעתיד לבוא אני מסיר יצר הרע מכם ומבניכם, ואתם מולידים ושומחים, שנאמר (ישעיה סה) "לא יגעו לריק ולא ילדו לבהלה". ע"י בשו"ת משנה הלכות (ח"ז סי' ב').

להלכה מביא הרמ"א בשו"ע יו"ד (סי' רמ"ה סעיף ח'), בשם אברבנאל בפירושו לאבות: מיד שיהיה בן ג' שנים שלימות מלמדין אותו אותיות התורה כדי שירגיל עצמו לקרות בתורה.

מנהג ישראל הוא, שכשימלאו לתינוק ג' שנים מגלחים שערות ראשו, ומניחים לו שערות בפאת ראשו (ע"י באר היטב ושערי תשובה או"ח סי' תקל"א).

בן חמש

כפי שראינו במשנה: בן חמש למקרא. ונוהגים בתפוצות ישראל, בפרט חסידים ואנשי מעשה, שעורכים סעודה לכבודה של תורה, והתינוק נושא דברים בנוסחאות המקובלות מזדורות קודמים.

רש"י כתב שאין להכניס תינוק קודם לכן ללמוד מקרא, לפי שהתורה מתשת כוחו של תינוק.

רבי משה בן מכיר, בספרו סדר היום, סבור מה שהתחיל התנא בעניין הקריאה של התינוק מה' שנים ואילך, כי דבר בהוה, שכן דרכן של רוב תינוקות שאינן יודעים לדבר כראוי עד הזמן הזה, בפרט לענין קריאת הפסוקים, ולזה אין מוליכין אותו לבית הספר קודם הזמן הזה כי הוא דבר לבטלה, ואין לצער לנער במקום שאין לו תועלת כל כך.

לאחר מכן הזכיר את הדעה, שאין מוליכים קטנים לבית הספר קודם חמש שנים, וז"ל: יש מי שמדקדק שאין מוליך אותו כל זמן שלא הגיע לשלש שנים, ואפילו ברביעית אינו חושש עד שיגיע לשנה הה', וראיתם מפירות האילן, שכתוב בהם: "ג' שנים יהיה לכם ערלים" - שעדיין הם ברשותו של סמאל ואין ליהנות מהם. והד' צריך הלולים ובה' תאכלו את פריו הה"נ לענין הוולד כל זמן ג' שנים אין לנו שיעסוק בחפצי שמים כלל, מפני שהוא תחת שעבודו של סמאל, ואפילו מעט מזער. אבל בה' ראוי לעסק וספינא ליה כתורא, ולפי דרכם נקט התנא ה' שנים דווקא, אבל לא ראיתי ממש בדבריו, וראיותיו מפירות האילן אינם ראייה כי פרי האילן לא נראה אלא לצורך

ימי הולדתו של האדם מהווים סימני דרך בחייו של האדם. אף שישנם אנשים שרגיל בפייהם לומר "יום הולדת את פרעה", כלומר, ציון יום הולדת הוא עסק ועניין לפרעה ולשאר הגויים, בכל זאת נראה שיום הולדת תפס מקום חשוב ביהדות דווקא.

תחילה סופרים שמונה ימים לברית מילה. לאחר מכן שלושים יום לפדיון הבן. דברים אלה מפורשים בתורה, ולאחר מכן כמה שהורונו חז"ל, כפי שנראה להלן.

ככלל, לא כל העולם מזלזל ביום הולדת; הרה"ק ר' צדוק הכהן מלובלין זצוק"ל, בספרו רסיסי לילה, קונטרס דברי חלומות ליל מוצש"ק וישלח, כותב, שיום שהאדם נולד בו הוא בתוקף מזלו, ואין לו לירא באותו יום, בכל שנה, משום דבר שיוצע מזלו אז. ומה שכתוב במס' קידושין (לה). שצדיקים מתים ביום שנולדים בו, היינו, לפי שאצלם המיתה היא התרוממות מזלו ומעלתו, שפושט לבוש שק הגופני ולובש חלוקת דרבנן הרוחני, ליכנס לעולמות העליונים למעלה עלינה, ליהנות מזיו השכינה.

וכן בבן איש חי (שנה ראשונה פר' ראה) מביא, שיש הנוהגים לעשות בכל שנה את יום הלידה ליום טוב, וסימן יפה הוא. וכן נוהגים בביתו.

המשנה בה אנו מוצאים ריכוז של חלק מהדברים היא המשנה במס' אבות (פ"ה משנה כ"א): הוא (יהודה בן תימא, י"א שמואל, ע"י תוספות יו"ט ומחזור ויטרי) היה אומר בן חמש שנים למקרא, בן עשר למשנה, בן שלש עשרה למצוות, בן חמש עשרה לגמרא, בן שמונה עשרה לחופה, בן עשרים לרדוף, בן שלשים לכח, בן ארבעים לבינה, בן חמישים לעצה, בן ששים לזקנה, בן שבעים לשיבה, בן שמונים לגבורה, בן תשעים לשוח, בן מאה כאילו מת ועבר ובטל מן העולם.

לכך יש לנו להוסיף גיל חינוך של ילדים, דין של מופלא הסמוך לאיש, ועוד. ואי"ה נפרטם ונבארם אחת לאחת.

בן שלש

עד שימלאו לתינוק שלש שנים אין מרגילים אותו למצוות, אין מחנכים אותו לברכות, ויש אף המקפידים שלא לכסות ראשו.

מקור הדברים הם ממדרש תנחומא (פר' קדושים) שם מובא, "ונטעתם וערלתם" - הכתוב מדבר בתינוק; שלש שנים יהיה לכם ערלים, שאינו יכול לא להשיח ולא לדבר, ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קודש - שאביו מקדישו לתורה. הלולים לה' מהו הלולים? שבשעה שהוא מהולל להקב"ה, ובשנה החמישית תאכלו את פרי -

משא ומתן, מקחו - מקח, וממכרו - ממכר, ומתנתו - קיימת בין בדבר מרובה בין בדבר מועט, בין במתנת בריא בין במתנת שכיב מרע. ודבר זה מדברי חכמים וכו'. ומבואר שם עוד, שבדקין את הקטן בחריפות שכלו, משום שמשנתנה הדברים בין קטן לקטן.

וכן הוא בשו"ע חו"מ (סי' רל"ה סעיף א'): קטן עד שש שנים - אין הקנייתו לאחרים כלום, ומשש שנים עד שיגדיל - אם יודע בטיב משא ומתן - מקחו - מקח, וממכרו - ממכר וכו'.

כבר כשהקטן בן שש ישנן מצוות שהוא מתחייב לקיימן משום חינוך, כמובא במס' יומא (פב.) ומס' ערכין (ב:) ותוספות שם.

בן שבע

כאשר הקטן גומר את ששת שנותיו הראשונות ונכנס לשנתו השביעית - משנתנה מעמדו גם לגבי עירוב. במס' עירובין (פב.), בשאלה אם אשה שערבה עירוב תחומין יכולה להוציא עמה בשבת את תינוקה בן השש (ולא יותר), אמר רב אסי: קטן בן שש יוצא בעירוב אמו. וכפי המבואר שם בגמ' הכוונה לכל גיל שש.

וכך פסק הרמב"ם להלכה (הלכות עירובין פ"ו הכ"א) קטן בן שש שנים או פחות יוצא בעירוב אמו. וכן הוא בשו"ע או"ח (סי' תי"ד סעיף ב').

מעמדו של הקטן משנתנה גם לגבי חיוביו של אביו כלפיו, כפי שאמרו במס' כתובות (סה:), דרש רבי עולא רבה: אע"פ שאמרו אין אדם זן את בניו ובנותיו כשהן קטנים, אבל זן קטני קטנים. עד כמה? עד בן שש כדרב אסי, שאמר: קטן בן שש יוצא בעירוב אמו.

הרמב"ם בהלכות אישות (פ"ב הלכה י"ד) פסק: כשם שאדם חייב במזונות אשתו, כך הוא חייב במזונות בניו ובנותיו הקטנים עד שיהיו בני שש שנים; מכאן ואילך - מאכילן עד שיגדלו כתקנת חכמים, ואם לא רצה - גוערין בו ומכלימין אותו ופוצרין בו, וכו'. וכפי שנתבאר שם בנו"כ הכוונה כל שנת שש. וכ"ה בשו"ע אבהע"ז (סי' ע"א סעיף א').

בן י"ב ויום / בת י"א ויום

במשנה (נדה מה:): שנינו: בת אחת עשרה שנה ויום א' - נדרה נבדקין, בת שתים עשרה שנה ויום א' - נדרה קיימין, ובדקין כל שתים עשרה. בן שתים עשרה שנה ויום אחד - נדריו נבדקין, בן י"ג שנה ויום אחד - נדריו קיימין ובדקין כל שלש עשרה. קודם לזמן הזה, אע"פ שאמרו יודעין אנו לשם מי נדרנו לשם מי הקדשנו - אין נדריהם נדר ואין הקדשן הקדש, לאחר הזמן הזה - אע"פ שאמרו אין אנו יודעין לשם מי נדרנו לשם מי - הקדשנו נדרן נדר והקדשן הקדש.

ושם (מו:): נחלקו הדעות, אם מופלא הסמוך לאיש - דאורייתא הוא או מדרבנן.

עיי"ע בדברי הרמב"ם בהלכות נדרים (פ"א הלכה א'), והלכות תרומות (פ"ד הלכה ה'). הלכות נזירות (פ"ב הלכה ג') ובדברי הראב"ד שם. הגר"א לשו"ע יו"ד (סי' של"א ס"ק ע"ח) ותשובתו של הגר"מ פיינשטיין בשו"ת אגרות משה אבן העזר (סי' ק"ע).

הגוף ולהנאתו, והוא מחלקו של סמאל, ולכן ראוי לתת לו חלק מה לבדו, ולא נעבור בגבולו. אבל פרי האדם לא נברא אלא להשלים נפש אחת ולעבוד עבודה שלמה כל ימי חייו ויתפאר יוצר בראשית; והלואי היה אפשר שיוכל לעבוד מיום שנולד, אלא שהולך וגדל גדולתו מעט, כמ"ש "אך בצלם יתהלך איש".

ובאלו החמשה שנים - אין לצער לתינוק בשום דרך כי אין לו שכל כלל, וכל מה שיקח - מצידו ומתבונתו יקח, אבל אין להכותו כלל על שום דבר ועניין, והמכה בו חוטא.

דברים דומים אנו מוצאים בספר החינוך (מצוה תי"ט), וז"ל: משייתחיל לדבר מלמדו "תורה צוה לנו משה", ופסוק ראשון מקריאת שמע. ואחר כך מלמדו מעט מעט מפסוקי התורה, עד שיהא בן שש או בן שבע שמוליכו אצל מלמדי תינוקות. וראוי לכל בן דעת שיתן לבו, שלא להכביד על הילד בלמוד בעודנו רך האברים ורך הלבב, עד שיגדל ויתחזק כח לבו ותוקף אבריו, ועצמותיו ימלאו מת, ויוכל לסבול יגיעת הלימוד, ולא יקרנו חולי ההתפעלות בסבת היגיעה הרבה עליו. ואולם אחר התחזק כוחו ויאורו עיניו להבין לקול מוריו, אז ראוי וכשר הדבר, ומחוייב להביא צוארו בעולה של תורה, ולא ירפוהו ממנה אפילו כחוט השערה, וישקוהו תמיד מיין רקחה ויאכילוהו מדבשה, וכו'.

בן שש

בעבר, גיל שש היה הגיל שבו היו מכניסים את הילד לבית הספר ללמוד תורה, כפי שמובא במס' בבא בתרא (כא:): אמר רב יהודה אמר רב, ברם זכור אותו האיש לטוב, ויהושע בן גמלא שמו, שאלמלא הוא נשתכח תורה מישראל. שבתחילה, מי שיש לו אב - מלמדו תורה, ומי שאין לו אב - לא היה למד תורה; התקינו שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים, ועדיין מי שיש לו אב היה מעלו ומלמדו, ומי שאין לו אב לא היה עולה ולמד. התקינו שיהיו מושיבין בכל פלך ופלך, ומכניסין אותן כבן ט"ז כבן י"ז, ומי שהיה רבו כועס עליו - מבעט בו ויצא. עד שבא יהושע בן גמלא ותיקן, שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר, ומכניסין אותן כבן שש שבע. אמר רב לרב שמואל בר שילת: עד שש לא תקביל מהם, מכאן ואילך - תקבל מהם, והאכילהו והשקהו תורה על כרחו, כשור שנותנין עול על צוארו.

בתוספות הסבירו, שהאמור כבן שש כבן שבע - הכוונה שבן שש - אם הוא בריא, ובן שבע - אם הוא חלוש. ומה שאמרו בן חמש למקרא - הכוונה בבריא לגמרי.

וכן פסק הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה (פ"ב הלכה ב'): מכניסין את התינוקות להתלמד כבן שש כבן שבע, לפי כח הבן ובניין גופו.

בשו"ת תשב"ץ (ח"ב סי' ס"ה) פ"י, כי בן חמש למקרא, ר"ל, שאביו מלמדו בביתו לחנכו, ומשנת שש ולמעלה מוליכו למלמד תינוקות.

בגיל זה מתחייב הקטן בחינוך, ומשתנה גם מעמדו בנושא קניינים. לגבי קניינים אמרו במשנה (גיטין נט.) הפעוטות - מקחן מקח, וממכרן - ממכר במטלטלין. ואמר רבי יהודה לרב יצחק בנו כבן שש כבן שבע.

וכן פסק הרמב"ם בהלכות מכירה (פכ"ט ה"ו): קטן עד שש שנים - אין הקנייתו לאחרים כלום. ומשש שנים עד שיגדיל, אם יודע בטיב

בר ובת מצוה

בהכנס הבן לשנתו הי"ד דהיינו כשיהיה בן י"ג ויום אחד, והבת לשנתה י"ג, דהיינו ביום י"ב ויום אחד, הם מתחייבים במצוות מהתורה.

דבר זה מקובל ממשנה רבנו שקבלה בסיני. וכך כתב הרא"ש בתשובות (כלל ט"ז סי' א'): ושאלת מאין לנו דבן י"ג שנה ויום אחד הוא בר עונשין, אבל פחות מכן לא? דע, כי הל"מ והוא בכלל שיעורין חציצין ומחיצין, שהן הלכה למשה מסיני; דשיעור וקצבה לכל דבר נתן למשה בעל פה.

בגיל זה הוא נחשב לגדול לכל דבר, להצטרפות למניין, להימנות שליח וכל כיו"ב.

בגיל זה גם נכנס בו היצר הטוב, כפי שמובא בזוהר הק' פר' וישלח: דהא בשעתא דבר נש אתי לעלמא, מיד אזדמן בהדיה יצר הרע, דאיהו מקטרג ליה לבר נש תדיר וכו'. ויצר הרע דא, לא אתעדי מבר נש מיומא דאתיליד בר נש לעלמין. ויצר הטוב, אתי לבר נש מיומא דאתי לאתדכאה, ואימתי אתי בר נש לאתדכאה כד איהו בר תליסר שנין, כדן אזדווג בר נש בתרווייהו, חד מימינא וחד משמאלא, יצר טוב לימינא, ויצר רע לשמאלא. (דברים דומים מובאים בזה"ק פ"ו וישב).

בן עשרים

גיל עשרים היא פרשת דרכים גדולה בחייו של האדם, הביטוי הראשון לשינוי מעמדו הוא בכך שעד גיל עשרים אין בית דין של מעלה מענישים, ומגיל עשרים - אם עבר אדם עבירה הוא נענש על כך. דברים אלה מבוססים על דברי הגמ' במס' שבת (פ"ט): א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן, מה דכתיב (ישעיה סג, טז): "כי אתה אבינו כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו אתה ה' אבינו גואלנו מעולם שמך", לעתיד לבוא יאמר לו הקב"ה לאברהם; בניך חטאו לי! אמר לפניו: רבש"ע, ימחו על קדושת שמך! אמר הקב"ה: נאמר לו ליעקב, שהיה לו צער גדול בנים אולי הוא יבקש רחמים עליהם. אמר לו: בניך חטאו! אמר לפניו: רבש"ע, ימחו על קדושת שמך! אמר הקב"ה: לא בסבי טעמא ולא בדקדקי עצה. אמר לו ליצחק: בניך חטאו לי! אמר לפניו: רבש"ע, בני ולא בניך? בשעה שהקדימו לפניך נעשה לנשמע קראת להם בני בכורי (שמות ד, כב). ועוד כמה חטאו, כמה שנותיו של אדם שבעים שנה? דל עשרין שאינך מעניש, נשארים להם חמישים שנה. הורד מהם כ"ה של הלילות, נשארים עשרים וחמש. הורד שנים עשר וחצי של תפילה אכילה ובית הכסא - נשארים שנים עשר וחצי אם אתה סובל את כולם מוטב ואם לא - חצי עלי וחצי עליך!

פרט נוסף אנו מוצאים במס' קידושין (כ"ט): אמר רב הונא, בן עשרים שנה ולא נשא אשה - כל ימיו בהרהורי עבירה. אמר רבא וכן תנא דבי ר' ישמעאל: עד עשרים שנה יושב הקב"ה ומצפה לאדם מתי ישא אשה, כיון שהגיע כ' ולא נשא - אומר תיפח עצמותיו.

לגבי דינו כש"ץ מובא בשו"ע או"ח (סי' נ"ג סעיף ח'): מי שאינו בעל זקן, כל שניכר בו שהגיע לכלל שנים, שראוי להתמלאות זקנו, נתמלא זקנו קרינן ביה. הילכך, בן כ' שנה אע"פ שאין לו זקן ממנין אותו.

גיל עשרים הוא הזמן לתחילת החובה להשתתף בכל שנה בתרומה, כפי שכתוב (שמות ל, יד): "כל העובר על הפקדים מבן עשרים שנה ומעלה יתן תרומתו".

הגאון רבי עקיבא אייגר זצ"ל בהגהות לשו"ע או"ח סי' ק"ו הביא בשם תשובות בשמים ראש סי' פ"ט, ששנים פטורות מתפלת מוספים, לפי שתפילת מוסף אינה אלא לזכר חיוב קרבנות, ואשה היתה פטורה ממחצית השקל, ואין לה חלק בקרבנות צבור. אלא שכבר נהגו להתפלל כל דבר, וחייבו עצמם בכל המצוות.

אגב, החיד"א בשם הגדולים מטיל ספק באמינותו של הספר בשמים ראש.

ה"תורה תמימה" בפר' כי תשא הערה כ"ב העיר לפי דברי הבשמים ראש הנ"ל, שמי שאינו משתתף במחצית השקל אינו מתפלל מוסף. א"כ להאומרים שמתחייבים בשקלים רק מבן עשרים שנה ומעלה, אין לפחות מבן עשרים חלק בקרבנות צבור, ממילא פטורים הם מתפילת מוסף. ולפי הכלל שכל הפטור מהדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתם, אין לאיש פחות מבן עשרים לעבור לפני התיבה בתפלת המוספין להוציא את הצבור. והוא דבר חדש ונפלא מאוד.

הגאון רבי צבי פסח פרנק זצ"ל בספר מקראי קדש סי' י' הביא את הדברים, ואומר שאין מקפידים על הדבר, משום שהרמב"ם והרמב"ן סבורים שמבן י"ג ומעלה חייב במחצית השקל ככל מצוות התורה. ובכלל, על עצם ההנחה של הבשמים ראש כבר הוכיחו שאין כפרת הקרבנות תלויה בהשתתפות בשקלים, שאף הפטורים משקלים מתכפרים בקרבנות צבור.

בגיל זה יש גם מפנה לגבי הכהן בבית המקדש במס' חולין (כ"ד), תנו רבנן, "איש מזרעך לדורותם" (ויקרא כ"א, טז). מכאן אמר רבי אלעזר קטן פסול לעבודה, ואפילו תם מאימתי כשר לעבודה? משיביא שתי שערות, אבל אחיו הכהנים אין מניחין אותו לעבוד עד שיהא בן כ'.

וכן נאמר גם לגבי הלויים בשירתם (עי' להלן בנושא עבודתם של הלויים). בעזרא (ג, ח). נאמר "ובשנה השנית לבואם אל בית הא'להים לירושלם בחדש השני החלו זרבבל בן שאלתיאל וישוע בן יוצדק ושאר אחיהם הכהנים והלויים וכל הבאים מהשבי ירושלם ויעמידו את הלויים מבן עשרים שנה ומעלה לנצח על מלאכת בית ה'".

וכן בדברי הימים - (א כג, כד). "אלה בני לוי לבית אבתיהם ראשי האבות לפקודיהם במספר שמות לגלגלתם עשה המלאכה לעבדת בית ה' מבן עשרים שנה ומעלה".

בערבי נחל (פר' שמיני) הביא בשם חסד לאברהם, שמי שביום ראשון של שנת עשרים ואחד התחיל למאוס בטוב ולבחור ברע, אזי כשהוא ישן על מטתו שולח ס"מ א' ממחנותיו לנפש החוטא להוליכה בהיכלות הטומאה בכל לילה ולילה יותר ויותר, וכשנכנס להיכל החמשים אין לו תקנה עולמית. ועליו נאמר "מעוות לא יוכל לתקון". אבל כ"ז שלא נכנס בהיכל המ"ט יש לו כח בבחירתו להיות תוהה על הראשונות, ולצאת מהיכלות הטומאה וליכנס בהיכלות הקדושה. וזה סוד מה שאמרו רז"ל יש קונה עולמו בשעה אחת.

בן חמש ועשרים

מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה כל בא לצבא לעשות מלאכה באהל מועד. (במדבר ד, ג).

זאת אשר ללויים מבן חמש ועשרים שנה ומעלה יבוא לצבא צבא בעבדת אהל מועד. (במדבר ח, כג).

רוכשים מנוי לחיילים של תורה!

הצטרף לרבבות מנויי מהדורת 'ודברת בם' ותחוש מחויבות להשלים את חוק לימודך בעזרת 'מת'בתא' תוכל לענות בחיוב על השאלה "קבעת עיתים לתורה?"

**בין אם החברותא נמצא ובין אם לא-
אתה תמיד לומד**

מת'בתא

הביאור הברור והמקיף ביותר!

נערך ע"י צוות ענק של ת"ח מופלגים בסגנון צח ורהוט

להגדיל תורה ולהאדירה

מוקד הזמנות:

1800-22-55-66

להשיג בחנויות הספרים המובחרות

'סדר הלכה' לומדים

משנה ברורה - עוז והדר

פירמט פנינים
26 ס"מ

פירמט ענק
31 ס"מ

כמה מעלות טובות

ב- 6 הכרכים החדשים של משנה ברורה עוז והדר נוספו:

- מאות אלפי מראי מקומות וציונים מפורטים בכל הנושאי כלים שבעמוד
- מאות תמונות תלת מימד בצבע מלא להמחשת ההלכות
- הוגהו ותוקנו מאות אלפי שיבושים שהיו בכל הדפוסים
- קיצור ביאור הלכה
- פסקי שו"ע הרב
- פסקי חזון איש
- עימוד מאיר עינים בפאר והדר שטרם נראה כמותו

מעתה

משנה ברורה - עוז והדר

חובה בכל בית, ישיבה, בית מדרש, בית כנסת וספרייה תורנית

מוקד הזמנות:

1800-22-55-66

להשיג בחנויות הספרים המובחרות

להגדיל תורה ולהאדירה